

УДК 027.7.021:021.4:908(477.85–25)

**НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
В СИСТЕМІ СТВОРЕННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ
КРАЄЗНАВЧОЇ ІНФОРМАЦІЇ
(на прикладі Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича)**

Настасія ЗАГОРОДНА

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Наукова бібліотека,
вул. Лесі Українки, 23, м. Чернівці, 58000, Україна, тел. (0372) 58-48-04*

Висвітлено краєзнавчу роботу Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Розглянуто формування краєзнавчого фонду, довідково-бібліографічного апарату, промоцію давніх та сучасних видань, науково-дослідну роботу. Коротко представлено науковий репозитарій Чернівецького університету.

Ключові слова: краєзнавство, фонд “Буковинензія”, популяризація краєзнавчої інформації, науковий репозитарій Чернівецького університету.

У сучасному культурно-інформаційному просторі бібліотеки є центрами для збору, зберігання, наукової переробки та розповсюдження інформації, тільки тоді вони адекватно задіяні в тих соціально-культурних і науково-освітніх процесах, які відбуваються в нашому суспільстві. В умовах стрімко зростаючого значення вищої освіти і науки в сучасному світі, коли різко збільшується попит на інформацію, роль університетських бібліотек стає ще важливішою.

У XXI ст. доступ до глобальних інформаційних систем робить університетські бібліотеки основою науково-освітнього процесу. Володіючи своїми фундаментальними інформаційними ресурсами, бібліотеки поряд з традиційними впроваджують інноваційні форми роботи. Регіональні університети стають генераторами освітньої та науково-дослідної діяльності в галузі вивчення, відтворення і розвитку місцевої культурно-історичної спадщини. Адже збереження і виховання культурної та історичної національної пам'яті – одне з найбільш відповідальних завдань, що стоять перед національними культурами.

У Чернівецькій області, як і у всіх регіонах України, традиційно краєзнавчою бібліотечною роботою займається Обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка. Розуміючи неефективність дублювання її діяльності, оцінивши сильні сторони нашого навчального закладу, а також традиції, історію нашої бібліотеки, ми налагодили краєзнавчу бібліотечну роботу в тій ніші, яка в меншій мірі ведеться в Обласній універсальній науковій бібліотеці ім. М. Івасюка. Протягом всього періоду існування бібліотеки Чернівецького університету збирається краєзнавча інформація про історію Буковини, Чернівців, зокрема Чернівецького університету як частини історії культури краю. Враховуючи те, що бібліотека у своїх фондах має колекцію “Буковинензія”, а в 2002 р. “Фонд рукописів, стародруків, рідкісних видань” та фонд “Буковинензія” Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (НБ ЧНУ) визнано науковим об'єктом, що становить національне надбання

(Розпорядження Кабінету Міністрів України № 472-р від 19 вересня 2002 р.), Міністерство освіти і науки України видало свідоцтво № 17, Серія МН від 14 січня 2009 р. про внесення фонду рукописів, стародруків, рідкісних видань та фонду “Буковинензія” НБ ЧНУ імені Юрія Федьковича до Державного реєстру наукових об’єктів, що становлять національне надбання¹. Наукова бібліотека проводить постійний збір поточної і ретроспективної краєзнавчої інформації з історії університету та краю.

Основними завданнями краєзнавчої роботи Наукової бібліотеки ЧНУ імені Юрія Федьковича є:

- забезпечувати доступність краєзнавчих інформаційних ресурсів університету як у ньому самому, так і за його межами;
- поширювати краєзнавчі знання про історію та культуру Буковини, історію Чернівців;
- формувати і розвивати інформаційні краєзнавчі потреби серед студентів, співробітників, викладачів університету, в т. ч. й через засоби мас-медіа та Інтернет;
- забезпечувати навчальний процес краєзнавчою літературою;
- поширювати краєзнавчу інформацію за результатами науково-дослідницької діяльності в галузі краєзнавства;
- брати участь у виконанні науково-дослідних робіт в галузі краєзнавства.

У рамках краєзнавчої бібліотечної діяльності бібліотека університету виконує наступні роботи:

- зосереджує у своїх фондах зібрання праць професорсько-викладацького складу університету, включаючи сюди місцеві видання і краєзнавчі документи, видані в інших регіонах;
- зосереджує у своїх фондах видання видавництва Чернівецького університету “Рута”.

Бібліотека зберігає та використовує неопубліковані документи: дисертації, захищені в Чернівецькому університеті, дипломні та магістерські роботи. З 2011 р. у читальному залі наукової літератури видача дипломних та магістерських робіт здійснюється в електронному вигляді.

Наукова бібліотека проводить науково-дослідну роботу за такими напрямками:

- вивчення книжкових фондів та колекцій краєзнавчих документів і місцевих видань у складі рідкісного фонду університетської бібліотеки;
- дослідження історії НБ ЧНУ імені Юрія Федьковича.

Результатом цієї науково-дослідної роботи, заснованої на вивченні друківаних документів, стала низка інформаційних продуктів наукового, бібліографічного характеру:

1. Йозеф Алоїз Шумпетер: Праці вченого та література про нього з фондів Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : бібліогр. покажч. / уклад. : Н. М. Загородна, М. П. Дячук ; наук. ред. та авт. вступ, ст. : П. О. Нікіфоров, Б. Д. Сторощук. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2011. – 136 с.

2. Храм краси і науки: до 135-ї річниці від дня заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : каталог книжкової виставки / уклад. :

¹ Загородна Н. Бібліотека – в історичному просторі трьох епох // *Вісник Книжкової палати*. – 2012. – № 9. – С. 44–45.

Т. Д. Мурашевич, Н. М. Загородна, Т. І. Антонова ; наук. ред. М. Б. Зушман, авт. вступ. ст. Н. М. Загородна, Т. Д. Мурашевич. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2011. – 120 с.

3. Чернівецький університет (1875–2000) : бібліогр. покажч. / укл. Г. К. Погодіна, Н. Є. Белявська, Г. І. Чебан, Н. М. Загородна ; вступ. ст. В. М. Ботушанського. – Чернівці : Рута, 2000. – 170 с.

Інформаційно-бібліографічний відділ створює і представляє у відкритому доступі через мережу Інтернет електронні бібліографічні видання. Це бібліографічні покажчики, з якими можна ознайомитися на сайті ЧНУ через “Науковий репозитарій Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича”.

За 2012 рік виставлено:

1. Степан Степанович Костишин: до 80-ї річниці від дня народження : матеріали до бібліографії / уклад. : М. І. Махмутова, В. І. Ткач, К. Г. Червінська ; ред. Н. М. Загородна. – Чернівці, 2012. – 31 с.

2. Чернівці – чарівне і неповторне місто буковинського краю: до 604-ї річниці з дня заснування : бібліогр. покажч. літератури / упоряд. : А. О. Боканча, Н. І. Горюнова, М. І. Махмутова, В. І. Ткач ; ред. Н. М. Загородна. – Чернівці, 2012. – 28 с.

Краєзнавча робота проводиться спільно з науковцями зарубіжних країн. Протягом багатьох років співпрацюємо з бібліографом, дослідником Буковини – Еріхом Беком (Німеччина). 20–23 листопада 2012 р. працівники Наукової бібліотеки ЧНУ імені Юрія Федьковича вивчали досвід роботи бібліотеки університету Бабеш-Бояй в рамках виконання робочої програми співробітництва між університетами (Румунія, м. Клуж-Напока, університет Бабеш-Бояй). Як результат, Наукова бібліотека бере участь у зборі матеріалів про історію та культуру румунів, які проживають в Чернівецькій області.

Займаючись краєзнавчою роботою, Наукова бібліотека використовує традиційні форми бібліографічної та масової роботи: презентації книг, зустрічі, вечори, усні та письмові огляди, спираючись при цьому на фонд краєзнавчої літератури, матеріали з місцевих газет та довідково-пошуковий апарат бібліотеки. Як правило, такі заходи бібліотека проводить у співпраці з факультетами та кафедрами.

Як наукова установа університету, бібліотека здійснює дослідницьку роботу. Особливо вона активізувалася до 135-річчя від дня заснування ЧНУ імені Юрія Федьковича та до 160-річчя заснування університетської книгозбірні. З нагоди святкування 135-ї річниці від дня заснування університету було заплановано низку заходів, які проводили з 17 вересня по 8 жовтня 2010 р. викладачі, студенти та працівники вищого навчального закладу. В рамках програми святкування Наукова бібліотека за участю факультетів університету організувала книжкову виставку “Храм краси і науки”, де було представлено науковий доробок 16 факультетів університету. 27 вересня 2010 р. у Блакитній залі відбулося відкриття виставки, яка тривала з 27 вересня по 8 жовтня. За час дії цієї книжкової виставки проведено 62 екскурсії, які відвідало 726 осіб, серед них студенти, викладачі університету, мешканці міста, а також гості з різних міст України, близького та далекого зарубіжжя, про що свідчать записи у книзі відгуків. Саме за матеріалами цієї виставки вийшов друком її каталог “Храм краси і науки” (Чернівці, 2011).

Для забезпечення краєзнавчою інформацією читачів відділ рідкісних та цінних книг проводить цикли оглядів, книжкових виставок, створених на основі вивчення рідкісного фонду “Буковінієзія” та інших джерел. Ще одним напрямком поширення

краєзнавчої інформації є створення ілюстрованих віртуальних виставок, які присвячені відомим людям краю, історичним подіям:

– “Великий поет зеленої Буковини” – присвячена 125-річчю від дня смерті видатного українського письменника, громадського діяча Юрія Федьковича (1834–1888);

– “З книгою через усе життя” – до 75-ї річниці від дня народження Б. І. Мельничука, письменника, літературознавця, доктора філологічних наук (1997), професора кафедри української літератури ЧНУ імені Юрія Федьковича (2001);

– “Буковинська прелюдія “творчого руйнівника” – присвячена 100-річчю роботи в Чернівецькому університеті відомого австрійського і американського економіста, соціолога Йозефа Алоїза Шумпетера;

– “Зоря Назарія не згасне...” – присвячена 60-річчю від дня народження видатного буковинця, народного артиста України, лауреата національної премії України імені Тараса Шевченка Назарія Яремчука;

– “Його стежина мудра й нелегка” – до ювілейної мистецької академії, приуроченої до 75-річчя від дня народження Анатолія Миколайовича Добрянського;

– “Храм краси і науки” – організована з нагоди святкування 135-ї річниці від дня заснування ЧНУ імені Юрія Федьковича;

– “Єврейська книга на Буковині” – підготована НБ ЧНУ імені Юрія Федьковича та Центром юдаїки Національного університету “Києво-Могилянська академія” за підтримки Євро-Азійського єврейського конгресу Ваад України та Чернівецького єврейського громадсько-культурного фонду.

Також на веб-сайті бібліотеки в мережі Інтранет розміщені газета “Буковина” за 1885–1889 рр. та “Науковий вісник Чернівецького університету”.

З 2011 р. ведеться робота з формування та розвитку наукового репозитарію університету – ARChNU (Academic Research Repository at the ChNU), сторінка в Інтернеті: <http://arr.chnu.edu.ua>. Зареєстровано 17 наукових спільнот, розміщено 538 одиниць документів. В 2012 р. зафіксовано понад 25,8 тис. унікальних адрес, з яких робився доступ до архіву, понад 26,6 тис. відвідувачів, переглянуто понад 73,1 тис. сторінок.

За результатами досліджень у 2011 р. показників діяльності репозитаріїв вищих навчальних закладів України (за даними Scopus і рейтингів Webometrics) репозитарій Чернівецького університету займає четверту сходинку; за кількістю документів та їхніх цитувань серед репозитаріїв ВНЗ України (згідно з Google Scholar (URL-адреси архівів)) – п’яту сходинку; за кількістю веб-сторінок, веб-посилань та WIF репозитаріїв українських ВНЗ (згідно з пошуковою системою Solomon) – п’яту сходинку².

В 2012 р. розпочато роботу зі створення цифрової колекції рідкісних та цінних книг, організації доступу через науковий репозитарій університету, де можна знайти повнотекстові версії рідкісних видань. Розміщення такого роду інформації, в т. ч. і краєзнавчої, на веб-сайті бібліотеки, робить ці матеріали доступними не тільки для студентів та викладачів університету, але і для широкої світової аудиторії.

На основі всіх наявних в університетській бібліотеці документів інформаційно-бібліографічний відділ з 2003 р. веде електронні бази даних (БД) “Краєзнавча картотека”, “Конференції і вісники”, які включають в себе понад 180 тис. бібліографічних записів. Згідно з угодою про спільний проект “Краєзнавча картотека” між Чернівецькою обласною універсальною науковою бібліотекою ім. М. Івасюка та НБ ЧНУ

² Назаровець С. Репозитарії вищих навчальних закладів України у системі наукової комунікації // *Вісник Книжкової палати*. – 2012. – № 8. – С. 25–30.

імені Юрія Федьковича здійснюється обмін аналітичними описами статей краєзнавчого характеру. У рамках цього проекту внесено до бази даних НБ ЧНУ імені Юрія Федьковича “Краєзнавча бібліотека” у 2010 р. – 1563, в 2011 р. – 7183, у 2012 р. – 4194 записи. Всього у цій базі накопичено на початок 2013 р. 18 648 записів.

Інформаційно-бібліографічний відділ розписує сім назв періодичних видань: “Крайова освіта”, “Буковинський журнал”, “Університетський вісник”, “Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування”, “Дорожній вісник”, “Релігія і соціум”, “Освіта Буковини”. Крім того, передаються бібліографічні описи наукових вісників та матеріалів конференцій ЧНУ імені Юрія Федьковича, які розписуються в БД “Конференції і вісники”, де станом на 1 січня 2013 р. було 165 108 записів.

Паралельно наповнюються й карткові традиційні картотеки. Краєзнавча картотека ведеться з 1945 р. Зараз вона налічує близько 142 тис. карток, які вміщені в 129 шухлядах і охоплюють найрізноманітніші питання життя краю³. Чільне місце займає освіта Буковини, в т. ч. і Чернівецький університет: історія вишу, професорсько-викладацький склад, культурно-мистецьке життя, наукова робота, окремі факультети, кафедри та інші підрозділи університету.

Значно зросла кількість наукових робіт студентів та науковців з краєзнавчої тематики. Сьогодні краєзнавча література користується великим попитом серед різних категорій читачів бібліотеки, науковців та культурних діячів України, Австрії, Німеччини, Канади, Польщі, Росії, Молдови, Румунії, Ізраїлю та інших країн.

Важливими напрямками роботи Наукової бібліотеки ЧНУ імені Юрія Федьковича щодо розвитку краєзнавчої інформації залишаються збереження та широкий доступ до рідкісних, унікальних видань та сучасних краєзнавчих матеріалів.

A RESEARCH LIBRARY OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION IN THE SYSTEM OF CREATING AND SPREADING REGIONAL HISTORY (case of the Yuriy Fed’kovych National University of Chernivtsi)

Nastasiya ZAHORODNA

*Yuriy Fed’kovych National University of Chernivtsi, Research library,
23, Lesia Ukrainka Str., Chernivtsi, 58000, Ukraine, tel. (0372) 58-48-04*

Work on regional history at the Research library of the Yuriy Fed’kovych National University of Chernivtsi is discussed. The creation of a regional history fund as well as reference-bibliographical apparatus, promotion of ancient and modern publications and research work are analyzed. The scientific repository of Chernivtsi University is described in brief.

Key words: regional history, fund “Bukovinensia”, popularization of regional natural history information, scientific repository of Chernivtsi University.

³ Олару О. Краєзнавча картотека інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету // *Сучасний музей: наукова й експозиційна діяльність*: матеріали наук. конф., присвяченої 145-й річниці заснування Крайового музею в Чернівцях (15 травня 2008 р.). – Чернівці, 2008. – С. 288–290.

**НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ
В СИСТЕМЕ СОЗДАНИЯ И РАСПРОСТРАНЕНИЯ
КРАЕВЕДЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ
(на примере Черновицкого национального университета
имени Юрия Федьковича)**

Настасія ЗАГОРОДНАЯ

*Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Научная библиотека,
ул. Леси Украинки, 23, г. Черновцы, 58000, Украина, тел. (0372) 58-48-04*

Освещена краеведческая работа Научной библиотеки Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича. Рассмотрены формирование краеведческого фонда, справочно-библиографического аппарата, популяризация старых и современных изданий, научно-исследовательская работа. Кратко представлен научный репозиторий Черновицкого университета.

Ключевые слова: краеведение, фонд “Буковинензия”, популяризация краеведческой информации, научный репозиторий Черновицкого университета.

Стаття надійшла до редколегії 6.04.2013

Прийнята до друку 19.06.2014